

ohrožuje samu existenci společnosti. Ale ve zdravě organizované společnosti umožňuje konflikt naopak další rozvoj společnosti a plnější uspokojení potřeb všech lidí.

Pavel Tomášek

Jay M. Gould, *The Technical Elite*, Augustus M. Kelley Publisher, New York 1966, str. 178.

Nakladatelství Augustus M. Kelley se odhodlalo pořídit nové vydání sebraných spisů Thorsteina Veblena. Pan Gould si předsevzal napsat předmluvu k Veblenově knize „The Engineers and the Price System“; z jeho předsevzetí vznikla celá kniha, v níž se autor neomezil jen na objasnění myšlenek svého velkého předchůdce, ale věnoval svoji pozornost problému širšímu a novějšímu — pokusil se prozkoumat postavení a funkce technokracie v moderní industriální společnosti.

Veblenova kniha „The Engineers and the Price System“ náleží k posledním dílům geniálního ekonoma a neúprosného kritika americké společnosti a měla vcelku zvláštní osud. Veblen po celý život hořce a vášnivě kritizoval obchodnickou civilizaci, ve stáří, kdy byl současníkem Velké říjnové revoluce, v něm ještě více zesílily revoluční nálady. Veblen však byl bystrým pozorovatelem a dobře věděl, že americké dělnictvo, ani farmáři nejsou revoluční silou, proto věřil, že revoluci mohou uskutečnit technici. Inženýři, kteří jsou tvořivou silou výroby a jejichž mozky a obratnost umožňují vzrůst produkce, jsou také povolání, aby řídili výrobu i společnost. Když byla kniha vydána, nezbudila ohlas nijak mimořádný. Teprve za hospodářské krize, v dobách sociálního jitrění a kvasu našla nadšené čtenáře, kteří se jí bezvýhradně oddali; stala se na čas biblí technokratického hnutí. Dnes je po právu znovu jen četbou specialistů. Veblenova analýza revolučních možností „sovětu inženýrů“ je dnes sice stejně brilantní a duchaplná jako když byla napsána, ale také stejně zjevně nereálná. Lidé, kteří přivykli kritickému rozvažování, nebudou dnes souhlasit s názorem, připisujícím technokracii funkci spasitele, nepochybně však připustí, že technici významně ovlivňují ekonomický a sociální život moderní společnosti. V očích kritických badatelů zůstává Veblenovou zásluhou, že na rozdíl od většiny evropských i amerických ekonomů a historiků rozhodněji zdůrazňoval význam a úlohu vědců a technokratů v procesu ekonomického vývoje.

J. M. Gould, inspirovan Veblenem, se pokusil empiricky studovat technickou elitu v americké společnosti. Zevrubně studium vlivu jednotlivých skupin zaměstnanců na růst produktivity amerického průmyslu totiž ukázalo, že skupina pracovníků s technickou nebo přírodovědnou kvalifikací zaujímá výjimečné postavení. V letech 1947 až 1961 prosadila se v průmyslu USA prakticky stagnace celkového počtu pracovníků, ale přitom bylo zaznamenáno zdvojnásobení celkové produkce. Zároveň jsou tato léta charakterizována prudkými a hlubokými změnami v kvalifikační struktuře zaměstnanců.

Pan Gould se pokusil prozkoumat stav a rozvoj technokracie ve Spojených státech a zjistit její význam pro život a perspektivy americké společnosti. Na rozdíl od Veblena považoval za spolehlivou jen analýzu, která se opírá o empirická a statistická zkoumání. To je zároveň důvod, proč musil technokracii formálně vymezit. Domnívá se, že v roce 1965 bylo v USA něco víc než půldruhého miliónu technokratů, a že do této skupiny nutno započítat: 1. přírodovědce pracující ve vládních úřadech, průmyslu, výzkumných laboratořích a učitele i výzkumné pracovníky na školách; 2. techniky, zaměstnané v průmyslu a ve vládních úřadech, a konečně 3. technické vedoucí v průmyslu (pracovníci, jejichž roční příjem přesahuje 10.000 \$ a kteří zastávají technické funkce, ať je jejich vzdělání jakékoliv).

Autor shromáždil dostupné statistické údaje až do roku 1965 a rozborem potvrdil, po mém soudu úspěšně, sociologickou teorii o rostoucím významu technické inteligence. Zjistil, že v současné době, je ve Spojených státech zhruba každý dvacátý zaměstnanec přírodovědcem nebo technikem. Jay M. Gould zkoumal také úlohu technokratů podle jejich profese. Ukázalo se, že „starší“ disciplíny — technické vědy, chemie atd. — mají nižší podíl na rozvoji počtu technokratů (roční přírůstek 4,8 %) než obory „mladší“ — fyzika, matematika, biologie, zemědělské vědy apod. (roční přírůstek 5,8 %).

Početní stav i růst příslušníků technokratických povolání podmiňuje značný vzrůst produktivity amerického průmyslu. Následující tabulka, která udává počet pracovníků v jednotlivých zaměstnaneckých kategoriích a procentuální podíl těchto kategorií

na celkovém počtu pracovníků, i jejich přírůstek, ukazuje, že dělníci jsou v Americe jedinou kategorií zaměstnanců v průmyslu, jejíž relativní podíl na celkovém stavu poklesl. Zároveň pěkně demonstruje naši tézi.

	1950		1960		Přírůstek
dělníci	11,0 mil.	76,6 %	12,6 mil.	71,6 %	14,5 %
úředníci	2,7 mil.	18,7 %	3,8 mil.	21,6 %	40,8 %
vedoucí pracovníci	0,38 mil.	2,6 %	0,65 mil.	3,7 %	71,0 %
vědci a technici	0,29 mil.	2,0 %	0,54 mil.	3,1 %	86,3 %

Přes skutečnost, že uvedené údaje jasně potvrzují význam a úlohu technokracie v moderní společnosti, neustal pan Goul při těchto zjištěních, ale osvětluje dále smysl zjištěného z nejrůznějších hledisek. Pokusil se, například, zjistit, jak početní růst technokracie ovlivňuje produktivitu v jednotlivých průmyslových odvětvích, nebo jak se projevuje ve mzdách. Mnoho místa i usílil věnoval také zkoumání důsledků, jimiž technokracie působí na sociální strukturu americké společnosti. (Hledá sociální skupiny, z nichž se technokraté rekrutují, i kritéria, podle kterých se prosazují.)

Americké statistiky, na nichž svou práci založil, se opírají o jiná kritéria než naše. Také organizace školství ve Spojených státech je odlišná. Tyto skutečnosti způsobují, že poznatky o formách a působení technokracie v USA mají pro nás jen akademický význam. Vcelku můžeme říci, že kniha má přednosti i zápory práce, založené výhradně na analýze statistických dat: mnoho nového se z ní nedovíme, ale poskytuje nám dost přesný a názorný obraz sociální reality. Pavel Tomášek

O SOCIOLOGICKÉM VÝZKUMU MLÁDEŽE V JIHMORAVSKÉM KRAJI

Ve školním roce 1969/1970 se konal v Jihomoravském kraji výzkum některých stránek života současné generace naší mládeže. Zadavatelem výzkumného úkolu byl KNV v Brně. Expertizu pro potřeby státních orgánů provedl kolektiv sociologů organizačně začleněných do městské organizace České socialistické akademie v Brně.¹

Teoreticky vycházel výzkum z onoho pojetí mládeže, které se stalo běžné v české marxistické sociologii mládeže.² Mládež je pojímána jako vnitřně diferencovaná věková skupina, k níž patří příslušníci dané populace, přibližně ve věku 15–25 let. Vzhledem k potřebám státní správy byl výzkum soustředěn předně na mladé lidi ve věku patnácti let, tedy na mládež v devátých třídách, jež se rozhoduje o svém budoucím povolání. Druhý soubor mladých lidí představovala mládež druhých ročníků škol druhého cyklu, tedy mládež ve věku průměrně sedmnácti let. Vzorek byl záměrně volen tak, by v něm byly zastoupeny všechny existující typy škol, včetně učňovských. Tato věková vrstva byla volena proto, že se u sedmnáctileté mládeže projevuje výrazněji než u patnáctileté sociální diferenciace, ovlivněná růzností povolání, které si mladí lidé zvolili, a na něž se ve škole či v učení připravují. Paralelně s výzkumem žáků devátých tříd a druhých ročníků škol druhého cyklu byl proveden i výzkum mládeže začleněné přímo bez vyučení do pracovního poměru. Tato mládež představuje v kraji asi 10 % absolventů základních devítiletých škol, z nich zhruba 90 % tvoří dívky. Nepoměrně větší procento dívek v tomto souboru neumožnilo provést odpovídající srovnání postojů mládeže v učňovském poměru a mládeže začleněné do práce bez vyučení.

¹ Teoreticky koncipovala hlavní směry výzkumu Dagmar Cahová, metodickou stránku výzkumu připravil Miroslav Gregor. Viz blíže *Universitas*, 1970, čís. 2.

² Dagmar Cahová, *K významu biosociálních skupin v sociální struktuře společnosti*, *Demografie*, roč. 1964, čís. 4.